

The article highlights the views of well-known Ukrainian scholars on the modern terminological field of a competent approach to teaching pupils general secondary educational institutions. It is established that under the competence approach in education it is advisable to understand the orientation of the educational process to the formation hierarchically subordinated system of key, general subject and subject competences in pupils. The publication presents the structural-functional relationship between the cross-cutting content lines, key, subject competences and their cross-cutting skills in implementing a competent approach to teaching primary pupils at physical education lessons in New Ukrainian School.

The priority of the development of subject competences in the implementation of the competence approach to teaching primary pupils at physical education lessons is shown. An analysis of the views of recognized scientists on the classical theory of motion training has been done. The author clarifies the conceptual, organizational and methodological features of the author's systems of physical education of primary pupils, which maximally take into account the requirements of the New Ukrainian School.

It is concluded that the New Ukrainian School needs revision and updating of the methods of conducting physical education lessons. This is made possible by the harmonious combination of the achievements of classical theory and methods of teaching motion actions with innovative approaches to enhancing the creative activity and social interaction of pupils at physical education lessons.

Key words: New Ukrainian school, physical culture lesson, competence approach, subject competencies, creativity, interaction.

Дата надходження статті: «29» липня 2019 р.

УДК 371.4:844

Овчиннікова О. М.*

СУТНІСТЬ ТА КОМПОНЕНТИ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена сутності гуманітарної освіти. У сучасній Україні зазнають істотних змін різноманітні сфери життя суспільства, відбувається трансформація суспільних відносин, переглядається система цінностей і пріоритетів. Новим викликом сьогодення повинна відповідати й освіта, метою якої є формування всебічно розвинутої особистості, грамотного і компетентного фахівця. Однією із ланок освіти є гуманітарна освіта, тому в статті розглянуто та проаналізовано термін «освіта», дано визначення дефініції «гуманітарна освіта». Виділено структурні компоненти гуманітарної освіти: світоглядно-філософський, соціально-політичний, історичний, культурологічний, філологічний, еколого-природничий, правовий, психолого-педагогічний, етичний та естетичний. Виокремлено дисципліни гуманітарного напрямку: філософія, історія, українська мова, історія культури й культурологія, політологія й соціологія, психологія й педагогіка, етика й естетика, правознавство, логіка, мовознавство, літературознавство, мистецтвознавство, релігієзнавство, культурологія тощо. Зазначена мета гуманітарної освіти, окреслено завдання гуманітарної освіти, розкрито значення та показано необхідність вивчення гуманітарних дисциплін у вищій школі, підкреслено вплив гуманітарної освіти на людину, указано на значний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування ціннісних орієнтацій особистості, адже вони присвячені людині, її ролі в навколишньому середовищі, а також передбачають пізнання її внутрішньої природи. Вивчення гуманітарних дисциплін допомагає розглядати проблеми сьогодення через призму духовного досвіду всього людства, через включення в сучасну культуру духовних цінностей, набутих людством на важкому шляху самопізнання. Висунуто думку щодо наповнення гуманітарним змістом економічних, математичних, природничо-наукових дисциплін.

Ключові слова: освіта, гуманітарна освіта, гуманітарні дисципліни, мета гуманітарної освіти, структурні компоненти гуманітарної освіти, завдання гуманітарної освіти, людина, гуманітарний зміст.

*© Овчиннікова О. М.

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [6].

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [там само].

Саме гуманітарна освіта в тісному зв'язку з фаховою є вирішальною ланкою в освітянській системі, де готують майбутніх професіоналів. Гуманітарні дисципліни мають великий вплив на формування ціннісних орієнтацій особистості, тому ми акцентуємо увагу на значенні гуманітарної освіти в системі навчання.

Проблемі гуманітарної освіти приділяли увагу Зотова-Саділо О., яка досліджувала гуманітарну підготовку як науково-педагогічне явище; Барановська Н. розглянула роль гуманітарної освіти в сучасній Україні; Лузік Е. продемонструвала значення гуманітарної освіти в процесі підготовки фахівців профільних вищих навчальних закладів України; Васянович Г. акцентував увагу на важливості гуманітарної освіти при підготовці робітничих кадрів; Мороз І. розкрила спрямування і гуманістичний зміст професійної освіти; Барановська О. приділила увагу основним напрямкам розвитку гуманітарної освіти в умовах компетентнісного підходу; Дебич М. вивчала міжнародний досвід в оптимізації суспільно-гуманітарної складової підготовки студентів.

Але не всі питання з цієї проблеми були розкриті, тому мета статті – розглянути та проаналізувати дефініції терміну «освіта»; дати визначення дефініції «гуманітарна освіта»; виділити структурні компоненти гуманітарної освіти, виокремити дисципліни гуманітарного напрямку, зазначити мету гуманітарної освіти, окреслити завдання гуманітарної освіти, розкрити значення та показати необхідність вивчення гуманітарних дисциплін у вищій школі, підкреслити вплив гуманітарної освіти на людину, указати на значний потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування ціннісних орієнтацій особистості, адже вони присвячені людині, її ролі в навколишньому середовищі, а також передбачають пізнання її внутрішньої природи.

У сучасній Україні зазнають істотних змін різноманітні сфери життя суспільства, відбувається трансформація суспільних відносин, переглядається система цінностей і пріоритетів. Новим викликам сьогодення повинна відповідати й освіта, метою якої є формування всебічно розвинутої особистості, грамотного і компетентного фахівця.

У найзагальнішому визначенні, освіта – це процес і результат засвоєння людиною систематичних знань, умінь і навичок, розвиток розуму та почуттів, формування світогляду та пізнавальних інтересів. Освіченою людиною можна назвати того, хто володіє загальними ідеями, принципами і методами, що визначають загальний підхід до розгляду різноманітних фактів і явищ; хто володіє високим рівнем розвинутих здібностей, умінням застосовувати набуті знання до якомога більшої кількості частинних випадків; хто одержав багато знань і, крім того, може швидко й правильно застосовувати їх у конкретному випадку; у кого поняття і почуття отримали благородне й піднесене спрямування. Отже, поняття освіта передбачає не лише знання, уміння й навички як результат навчання, але й уміння критично мислити, творити, оцінювати з моральних позицій усе навколишнє.

Освіта – це суспільно організований і унормований процес (і його результат) постійної передачі попередніми поколіннями наступним соціально значущого досвіду, який в онтогенетичному плані становлення особистості є її генетичною програмою і соціалізацією [2, с. 136].

З точки зору педагогіки, освіта – процес і результат засвоєння здобувачами освіти систематизованих знань, умінь і навичок, формування на їхній основі наукового світогляду, моральних та інших якостей особистості, розвиток її творчих сил і здібностей.

Основним шляхом і засобом здобуття освіти є навчання, у процесі якого реалізуються цілі освіти [5, с. 13].

Тлумачний словник України надає таке визначення освіти: «1. Сукупність знань, здобутих у процесі навчання. Рівень, ступінь знань, здобутих у процесі навчання; освіченість. 2. Піднесення рівня знань; навчання. Процес засвоєння знань. 3. Загальний рівень знань (у суспільстві, державі і т. ін.). Система навчально-виховних заходів. Система закладів і установ, через які здійснюються ці заходи. 4. Рідко. Письменність, грамотність» [7].

Однією з ланок освіти є гуманітарна освіта. У тлумачному словнику знаходимо таке пояснення: «Гуманітарний – той, що належить до суспільних наук, що вивчають людину і культуру» [8].

Гуманітарна освіта – це сукупність знань у галузі соціально-гуманітарних наук, пов'язаних з ними практичних навичок і вмінь. Гуманітарна освіта є одним із головних елементів безпеки нації і держави [1, с. 74].

Людина є об'єктом вивчення великої кількості найрізноманітніших наук, які розглядають її багаточисленні аспекти. Виняткове значення у вивченні людини мають саме гуманітарні науки, що орієнтовані на інтереси людини, яка виступає для них мірилом усіх речей. Гуманітарні науки вивчають духовну, інтелектуальну, морально-етичну, соціокультурну діяльність людини. За об'єктами, предметами та методологіями вивчення ці науки часто перетинаються й навіть об'єднуються із суспільними науками й разом «протистоять» природничим і точним наукам, насамперед, на основі принципової відмінності їхніх предметів і методів дослідження [3, с. 380].

Метою гуманітарної освіти є духовна культура, у якій особистість відтворює людські цінності, повноту своїх внутрішніх переживань, роздумів і мрій; пізнає суспільство на різних його історичних етапах, осмислює феномен культури, замислюється над сенсом свого життя та життям іншої людини, що сприяє адаптації в сучасному глобалізованому світі. Особливу роль у цій царині освіти відіграють такі дисципліни: філософія, історія, українська мова, історія культури й культурологія, політологія й соціологія, психологія й педагогіка, етика й естетика, правознавство, логіка, мовознавство, літературознавство, мистецтвознавство, релігієзнавство, культурологія тощо. Останнім часом відбувається активний процес наповнення гуманітарним змістом не лише соціально-гуманітарних, а й економічних, математичних, природничо-наукових дисциплін.

Основними компонентами гуманітарної освіти є:

1) світоглядно-філософський. Ядром, джерелом гуманітарних наук є філософія, вона дає первинні уявлення про світ, про суспільство, про людей. Філософія намагається відповісти на вічні питання про життя, смерть, любов та інші питання, украй важливі для будь-якої людини [4, с. 157].

2) соціально-політичний, передусім, політологія, соціологія, формують в особистості риси свідомого громадянина, активного учасника політичного життя.

3) історичний, культурологічний. Значеннєвим центром історико-культурологічного блоку є ідея багатоваріативності історичного розвитку суспільства й різноманіття культур. Історія, що акумулює досвід попередніх поколінь, допомагає молоді визначитися зі світоглядними орієнтирами, готує до зваженого, конструктивного вирішення суспільних суперечностей і конфліктів [4, с. 158].

4) філологічний. Доцільно зауважити, що найповніше виразити свої думки, мрії, оцінки людина може за допомогою мови. Мові належить визначна роль у процесах соціалізації-етнізації особистості. Вивчення мов допомагає людині відчувати себе

частиною свого народу, відчувати зв'язок із попередніми поколіннями. Мова народу передає нащадкам досвід попередніх поколінь, їхню історичну пам'ять, духовну культуру. Мова є своєрідним мостом між людиною і світом; вона є самовиявом, самоствердженням свого «я» – одним із шляхів, якими розвивається особистість [4, с. 158].

5) еколого-природничий – пізнання навколишнього світу, природи, Всесвіту, вивчення основних закономірностей взаємодії людини і природи, взаємозв'язку природних і соціальних чинників; формування культури екологічного мислення та поведінки особистості;

6) правовий – система знань про Конституцію України, основи законодавства України, права й обов'язки громадянина держави, розуміння прав і свобод людини в контексті міжнародних правових документів.

7) психолого-педагогічний – система знань про духовне і психічне життя людини і суспільства, психологічні якості людини, її мислення, сприйняття світу, почуття й уяву, розвиток пам'яті, виховання волі й характеру

8) етичний та естетичний – вивчення морального світу людини та суспільства, виховання високих моральних якостей, моральної культури особистості, культури поведінки, розвиток художньо-естетичних здібностей, почуття прекрасного, творчих здібностей та нахилів.

Головні завдання гуманітарної освіти:

- формування гуманістично національної свідомості;
- виявлення цілісної картини світу;
- формування гуманітарного, системного і критичного мислення;
- упровадження гуманістичних цінностей;
- формування основи професійної компетенції;
- усебічний розвиток людини;
- розкриття потенціалу людини;
- виховання національносвідомого громадянина [1, с. 74, 77].

Варто вказати на великий потенціал гуманітарних дисциплін щодо формування ціннісних орієнтацій особистості, адже вони присвячені людині, її ролі в навколишньому середовищі, а також передбачають пізнання її внутрішньої природи. Вони охоплюють знання про «феномен людини», про її мислення, соціальні взаємодії, про ставлення до світу й творчі можливості. Із погляду гуманістичної педагогіки гуманітарне пізнання орієнтоване, звернене до людини, її духовного світу й цінностей. Саме гуманітарні дисципліни уводять майбутніх фахівців у сферу духовних пошуків різних епох, ознайомлюють із різними варіантами відповідей на фундаментальні проблеми буття. Гуманітарні знання – це можливість орієнтуватися у світі, у смислах того, що відбувається.

Загалом, вивчення філософії, історії, культури, мови допомагає розглядати проблеми сьогодишнього часу через призму духовного досвіду всього людства, через включення в сучасну культуру духовних цінностей, набутих людством на важкому шляху самопізнання. Блок гуманітарних дисциплін – це можливість осмислення людиною своєї природи й сутності, змісту буття, щастя, що є важливою умовою вироблення чіткої життєвої позиції, міцної моральної основи та забезпечує моральну й психологічну стійкість під час вирішення складних особистісних і професійних завдань [4, с. 156–161].

На всесвітній гуманітарній конференції у Льежі (Бельгія, 2017 р.) було відзначено відповідальність гуманітарних наук у просуванні ідеалів свободи, розумінні довгострокових процесів, формуванні критичного мислення, їхнє історичне завдання в боротьбі з ксенофобією, нетерпимістю та фундаменталізмом [10].

Таким чином, розглянувши сутність гуманітарної освіти та уточнивши значення базових і ключових понять, розуміємо гуманітарну освіту як сукупність знань у галузі

соціально-гуманітарних наук, пов'язаних з ними практичних навичок і вмінь. Виділяємо такі її компоненти: світоглядно-філософський, соціально-політичний, історичний, культурологічний, філологічний, еколого-природничий, правовий, психолого-педагогічний, етичний та естетичний.

Гуманітарна освіта є сутнісним компонентом системи навчання, якому важливо надавати динамічний темп розвитку. Недостатня увага до вивчення гуманітарних дисциплін призводить до зниження культурного рівня студентів. А головною метою гуманітарної освіти якраз є всебічно розвинена особистість.

Вивчення дисциплін гуманітарного профілю дозволяє сформувати в студентів духовні цінності та орієнтації. Блок гуманітарних дисциплін – це можливість осмислення людиною своєї природи й сутності, змісту буття, щастя, що є важливою умовою вироблення чіткої життєвої позиції, міцної моральної основи та забезпечує моральну й психологічну стійкість під час вирішення складних особистісних і професійних завдань. Це доводить, що гуманітарну освіту необхідно й надалі впроваджувати, але покращувати окремі її аспекти.

Перспективою подальших досліджень визначаємо питання гуманітаризації змісту освіти за рахунок виявлення гуманітарного потенціалу «негуманітарних дисциплін».

Література:

1. Васянович Г. П. Гуманітарна освіта як важливий складник підготовки кваліфікованих робітничих кадрів. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2013. № 2. С. 73–80.
2. Зайченко І. В. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів, 2-е вид. Київ, «Освіта України», «КНТ», 2008. 528 с.
3. Маланчук-Рибак О. Диференціація та інтеграція у гуманітарних науках. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2010. Вип. 21. С. 380.
4. Тимофєєва О. Я. Педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетентності в майбутніх судноводіїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Херсон, 2016. Вип. 69 (2). С. 156–161.
5. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид., стер. Київ: Академвидав, 2009. 560 с.
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Словник української мови: в 11 т. URL: <http://sum.in.ua/s/ghumanitarnyj>
8. Словник української мови: в 11 т. URL: <http://sum.in.ua/s/osvita>
9. Українська радянська енциклопедія. URL: http://leksika.com.ua/16770313/ure/gumanitarna_osvita/.
10. Conférence mondiale des humanités Liège, Belgique, du 6 au 12 août 2017 Document final Un nouvel agenda pour les humanités au XXIème siècle. URL: <Http://www.cipsh.net/upload/userfiles/ISSCCIPSH%20Joint%20Symposium%20Statement%20of%20Outcomes.pdf>

Ovchynnikova O. M.

THE ESSENCE AND COMPONENTS OF EDUCATION IN THE HUMANITIES

The article is dedicated to the essence of the education in the humanities. In modern Ukraine various spheres of society are undergoing significant changes, the transformation of social relations is underway, and the system of values and priorities is being revised. Education needs to meet the new challenges of today, the purpose of which is to develop a well-developed personality, an intelligent and competent specialist. One of the links of education is education in humanities. That's why in the article the term «education» is examined and analyzed, the definition of «education in the humanities» is defined. The structural components of education in the humanities are highlighted: philosophical, socio-political, historical, cultural, philological, ecological-natural, law, psychological-pedagogical, ethical and aesthetic. The disciplines of the humanities are highlighted: philosophy, history, ukrainian language, history of culture and cultural studies, political science and sociology, psychology and pedagogy, ethics and aesthetics, science of law, logic, linguistics, literary criticism, art criticism,

religious studies, cultural studies, etc., the purpose of education in the humanities is stated, the tasks of the education in humanities are outlined, the importance and the necessity of studying the humanities in higher education is revealed, the impact of education in the humanities on a person is emphasized, the great potential of humanities to form the value orientations of the personality is indicated, since they are dedicated to the person, his role in the environment, and also provide knowledge of his inner nature. In general, the study of the humanities helps to see the problems of today through the lens of the spiritual experience of all mankind, through the incorporation into the modern culture of spiritual values acquired by humanity on the difficult path of self-discovery.

Key words: education, humanitarian education, humanitarian education, the purpose of humanitarian education, structural components of humanitarian education, tasks of the humanitarian education, human, humanitarian content.

Дата надходження статті: «31» липня 2019 р.

УДК 371.4:844

Сіладі В. В.*

ІНШОМОВНА ОСВІТА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В ШКОЛАХ УГОРЩИНИ

У статті розглядається проблема впливу іншомовної освіти на формування комунікативної культури особистості в Угорщині. Проаналізовано основні підходи до іншомовної освіти в європейському освітньому середовищі. Підкреслено, що критичне мислення, комунікативна культура і комунікативна компетентність стають одними із провідних навичок, які стають актуальними у ХХІ століття та будуть впливати на успішність навчання особистості в майбутньому, на рівень соціально-економічного розвитку суспільства. Визначено, що іншомовна освіта – це цілісний педагогічний процес навчання, виховання і розвитку учнів змістом і засобами предмета «іноземна мова». Виявлено тенденції у формуванні іншомовної комунікації в європейських країнах: полікультурна спрямованість вивчення іноземної мови, розширення мовного плюралізму, який сприяє процесу безперервного розвитку мовної особистості, формування єдиного освітнього простору мовного поля, у якому іноземна мова виступає як інваріантна частина, а інші предмети – як варіативні. Усистематизовано основні цілі навчання іноземної мови в угорських школах: формування і розвиток комунікативної культури школярів, соціокультурний розвиток учнів, ознайомлення учнів зі стратегіями самоспостереження за своїм комунікативним розвитком у міру просування від одного ступеня навчання іноземної мови в школі до іншого, що дозволить їм визначати і досягати власні цілі у вивченні іноземної мови, формування у школярів поваги до інших народів і культур, готовності до ділової співпраці і взаємодії, вироблення спільного рішення щодо загальнолюдських проблем, розвиток мотивації до вивчення другої іноземної мови, розвитку самоосвітнього потенціалу молоді з урахуванням різноманіття сучасного багатомовного і полікультурного світу, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей учнів у процесі вивчення мов і культур. Зроблено висновок, що вивчення іноземної мови в угорських школах виражається у формуванні компетенцій як сумі знань, умінь і особистісних якостей, які дозволяють людині здійснювати різні дії; у загальних компетенціях, які не є мовними, але вони забезпечують будь-яку діяльність, включаючи комунікативну; у комунікативних мовних компетенціях, що дозволяють здійснювати соціально-практичну діяльність з використанням мовних засобів.

Ключові слова: іншомовна освіта, іноземна мова, особистість, комунікативна культура, Угорщина.

*© Сіладі В. В.